

ANVIOÙ HON LEC'HIOÙ (6)

l, m, n, r. Sed aze ur rumm kensonennoù a reer linkennoù anezhe. Farserezed eo al linkennoù avat. Rak plijañ a ra dezhe kemer plas reoù all evelte. Goût a rit a-walc'h penaos e c'haller klevet *kamalak* pe *kamarad*, *furor* pe *fulor* pe c'hoazh *Priel* pe *Pleuiel*. *Priel* zo bet dibabet da rentañ enor d'hon skrivagner brudet, Jarl Dremel ! Ha ne vez ket klevet *Plourec'h* evit *Ploulec'h*, just en-kichen Lannuon ?

nant. Sed aze unan eus ar geriennoù hag o deus gouzañvet diwar gwidreoù al linkennoù, hag ivez diwar gwidre emdroadur ar yezh a-hed ar c'hantvedoù.

Me gav din n'eo ket didalvoud reiñ istor ar ger hag e avanturioù niverus en bed hon fonologiezh istorel.

Meneg koshañ hon *nant* zo en Kartular Redon en un tamm skrid eus 842 (karta 141) : *secundum un nant* « a-hed un draouienn ». *Secundum* « a-hed » zo latin, rak d'ar c'houlz-se e veze lakaet ar brezhoneg en-mesk al latin ac'h ae da sevel ar skridoù-se, ar c'hartaoù. Met *un nant* zo sklaer, evel just. Kemend-all a c'herioù zo en brezhoneg evit lâret traou (pe traoñ hervez tud zo) ken eo aet ar ger *nant* da gaout un implij all, ha se, goude bezañ kollet an *n-* kentañ. Un *ant*, herie, zo lodenn traou an *erv*, al lodenn uhelañ o vezañ ar *bomm* (lod a lâre *boem*). Sede zo ur pezh kemm er vent etre un *ant* hag un *traou* ! Met ar soñj zo aze bepred ! En berr hon ger a goll hag ul lizherenn hag e statud a draou en ardremez ar vro !

Sellit ouzh ar ger *naer* « sarpan », alies a-walc'h e vez komprenet evel bezañ skrivet *aer*... *Un aer* evit *un naer*... Ar memes darvoud... Un *n-* aet gant avel gwidre an emdroadur fonologel.

Kembreiz o deus miret ar ger, *nant* « traou », evel Kerneveuriz o deus miret *nans* gant ar memes ster. Ya, met int n'o deus ket miret ken mat a se ar ger *traou* evel domp. Ouzhpenn, en kembraeg e c'hall ar ger *nant* talvezout kement ha « gwazh » kentoc'h, da lâret an dour o vont gant strad an traou, un doare metonimi (ledanvad mard eo gwelloc'h deoc'h).

Ur ger all, savet war hon *nant*, en deus bet un istor tost heñvel. *Nanton*, en henvrezhoneg, a oa evit ur vammenn pe un dour o redek. Dres evel anv ur stêr en tu Felger, *Nanson* herie (*Nansonis fluminis* en XIIIvet kantved).

Zo welloc'h, an *nanton*-se en deus ivez kollet e *n-*, hag aet eo e *-t-* da *-d-*. Herie e klever, e lenner *andon* evit ur vammenn. Alese an anv brudet *korrandon* « tudenn hud ar vammenn » a gomprenner *korr* + *andon*.

Zo well evit welloc'h c'hoazh, pan gaver *kornandon* : met aze eo *korr* + *nandon*. An *n-* zo chomet !

Met distroomp d'hon linkennoù farserezed ha gwidreüs, un disterañ. Alies e teu *l-* da neizhañ lec'h m'emañ an *n-*. Evel-se **Nantkare* ac'h a da *Lankare*, en Plistin. Ur sant divrud lakaet dezhañ ul *lann* ! Se eo touell al lizherennoù o farsal gant hon fonologiezh istorel : ma vije bet anv eus *lann* amañ, hon defe bet **Langare*, anat dimp. Heñvel gant ar stêr *Ig* entre Goueloù ha Sant-Brieg : *Binig*, *Porzh-Ig* ha *Lantig*. Hemañ al *Lantig*-se zo evit **Nant-Ig* (notennet *Lannitich* en 1233 ha *Lannitic* en 1330 pe se). Hag ar stêr *Leñv* (*Leff* en galleg hag ... en krennvrezhoneg !) zo er memes degouezh gant al lec'hav *Lanleñv* (*Lanleff*) pa n'eo aet *Nant* + *Leñv* da *Lanleñv* ivez ? Netra diarvarusoc'h, rak *Lanleñv* a oa *Lanlem* en 1148 ha n'eo ket **Nantlem* pe **Lantlem* zoken. Un evezhiadenn all : *Lanleñv* zo un disrann eus ul *lann* all : *Lanloup* (*Lanloup* en 1237, *Lanlop* en 1239, etc) ... zo *Sant-Loup* en brezhoneg herie ... Amañ eo ar ger *sant* hag en deus kemeret lec'h ar ger *lann*. Ur farser all. Peadra zo da soñjal e c'hallfe ar ger *nant* bezañ distroadet ar ger *lann* en degouezh *Lanleñv*, ha kement-mañ e-maez ar reolennoù yezhoniel, politikel ne lâran ket. Un tamm labour evit an istorourien marteze ? *Lanleñv* zo stag ouzh Plehedel, goude bezañ bet en *Sant-Loup* hag a oa en *Plouha*. Gerdarzh ar stêranv *Leñv* zo stag ouzh hini ar verb *leñvañ* “garmiñ” e ster kentañ (cf. anv ar *Goued*, stêr Sant-Brieg). Diwar **le(p)mo-*, a c'hallfe bezañ kar da *lavar* ma asanter d'ar peibeil a vogalennoù *p* ha *b* (*lavar* eus **labaro-*). Menegiñ ur stêrig, *Lavard*, o vont er Fremur ? Netra suroc'h a gav din.

Un arguzenn all a oa bet roet ivez evit soñjal en ur c'houblad *lann* + stêranv : hervez kont, hervez lod bepred, *Lancoluet* roet gant Kartular Landevenneg a vije bet anv kozh *Lokireg*, savet war *lann* + *Kefleud*. Met hon *Lancoluet* n'eo nemet stumm kozh ul *Langolvazh* bennak, hini Garlann marteze.

Met, met, n'eo ket dibosupl kaout ar c'houblad *lann* pe un anv all + ur stêranv, mar seller ouzh anvioù Kembre : *Llandâf* (*Llan* “lann, iliz” + *Tâf* anv stêr *Caerdydd* zo e-unan un emdroadur eus **Caer-dâf*).

Ha ma sellomp ouzh anvioù Kerneveur e welomp zo anvioù *nans* “nant” aet da *lann* ivez, hag ivez, pouezus, anvioù *lann* aet da *nans*. En degouezh-se e tiskouez e oa anavezet mat ha *nans* ha *lann* gant ar gerneveuregerien gozh, pan oa kollet an implij heñvel eus *nant* en Breizh.

Bezeta vezo, toket ar bern gant ar reveziadennoù o tiskouez *lannoù* ouzhpenn en Breizh ! Met kalz pe kalzik zo *lannoù* tasmant...

Met an anv-lec’h gant an istor aroueziusañ eo hini *Landreger*. Evel on un den tremen seven ne lârin ket deoc’h petra eo talvoudegezh *Landreger* ha *Tour Landreger* evit tud zo. Kerzhit da welet Devri, geriadur meur Martial Menard ha goulennit *Landreger*. I. Moarvat e komprenfet pegen dizouj e c’hall bezañ ar vrezhonegerien. Kantikoù, eme lod, ya kantikoù ha lod ar goap ! Kement-mañ a ziskouez penaos un anv-lec’h en deus meur a veleziour en e vuhez. Entre ar banell mont tre en kêr *Landreger* hag ar farserezh c’hoari gant an anv ez eus un ekosistem. Pouezus.

Ma, *Landreger* zo frouezh meur a emdroadur. An anv kozh a oa *Nant Trecor* (en buhez kozh Tudual), spise heriet *Vallis Trecor*, just a-walc’h, « Traou Treger ». *Ploue* e oa bet lakaet ivez ha sede an anv klok, penn-da-benn, a oa *Plounantrecor*. Un diell eus 1486 a ro da lenn *Ploëtantreguer* (da gompren *Ploëlantreguer*, anat deoc’h). Sede hon *nant* zo aet da *lann* abred a-walc’h, hag e-pad ul lajad hon eus bet *Lantreger*, betek ma soñjas d’ar vrezhonegerien e oa direizh an -t- goude *lann* ! Ha sede ganet hon *Landreger* modern.

Gwelet a rit penaos omp tremenet eus un traou Treger d’ul *lann* + Treger ! Pa lâren deoc’h eo farserezed al linkennoù...

Met kement-mañ a ziskouez ivez, penaos ur yezh, amañ en un anv-lec’h, na chom ket skornet, na chom ket hep heuliañ ar reolennoù lakaet da dalvezout gant ar reoù a ra gant an anv-lec’h, just a-walc’h. Ekosistem ha gramadeg anvioù hon lec’hioù, dindan yev hon yezh.

kor. Treger zo diwar *Trecor* eta, diwar *tricolor* « an tri strollad (armet) », gant an elfenn *cor* (*kor*) adkavet er brezhoneg modern *koskor* “strollad” (*gosgordd* en kembraeg, *goscor* en hengerneveureg), pe c’hoazh en anv koshoc’h *Coriosolites* (cf. an anv *Corseul* herie, tremenet dre *Corsolt* en 1123), met dreist-holl en anv keltieg kozh *Petrucorii*, herie *Périgord*, hag aze eo ar sifr *pevar* zo roet « ar pevar strollad (armet) » (ret eo soñjal koulz er stumm *pevar* hag er stumm *peder* evit kompren *petru-*). Amañ *kor* zo gant ar mennozh « strollad ». *Cuire* en heniwerzhoneg ha *côr* en kembraeg.

kor. An anvioù evel *Bangor* pe *Avalgor* (cf. *Koad-Avalgor*) zo disheñvel, savet war ur ger *kor* all, pe tapet ur ster disheñvelik un tamm. Ur *Bangor* zo en Breizh, kumun war enez ar Gêrveur, hag un all en Kembre en hanternoz, ha *Benchuir* en Iwerzhon *Benchuir bona regula* eme ar gwerzennoù kozh eus an IXvet kantved). *Ban-* a dalvez kement ha diazez (a vo studiet gant ar ger *bon*, *ben*; daoust da dud zo soñjal er ger *bann* “uhel”, evel ar verb *bannañ* “kas d’an uhel”), *Bangor* o vezañ evit un doare lec’h da vodañ ar venec’h, ur manati bras, lakaomp. Ul lec’h a-bouez, bepred. Ha moarvat e oa anv ar savadur, mein ha koad, en doare ur c’henkiz (er ster kozh-kozh : bodoù savet gant koad plezhennet war diazezoù mein). *Avalgor* zo sklaer “kloz an avaloù”. Kartular Redon a ro dimp un anv, zo un anv-lec’h hag ur maen en Gwenrann, *petra Concor* evit 859. Un anv a-bouez, rak gant maen *Concor* hon eus stumm kozh *kengor* “bodet asambles” “kuzul” (*cyngor* en kembraeg ha *cocur* en heniwerzhoneg). Meur a vaen all zo, pe zo bet, evel hini Erwan Haelhobhri (ma, sant Erwan ! ha benniget ouzhpenn) hanter-hent entre Landreger ha Louaneg, war barrouz Kamlez : lec’h da ziskuizhañ. Korf pe spered ? Piv a lâro dimp petore pouez a oa gant ar vein-se en hon buhez demokratel kozh ? Ya, demokratel. Ar maen a oa aze evit bodañ ha kreñvaat nerzh spered an divizourien hag an dud voutin, hag Erwan a oa unan anezhe en touez ar bobl-se, entre ar bevien hag ar binvidien, just a-walc’h. Telluregezh hengounioù hon demokratelezh kozh. Ekosistem hon istor.

Talvezout a ra *kor* kement ha « kloz, spas bevnet, lec’h d’em gavout » eta.

Er memes rummad anvioù, sede eta, bezañ e ranker ivez komz eus ar ger *kored*, hag a c’hall bezañ *gored* dre ar cheñchamant jener dre distabilded : *ur c’hored* pe *ur gored*... levezonet gant ar galleg *gord* ? Marteze, ha ne vern. Ur *gored* zo ul lec’h aozet en dour (stêr, pe mor) evit tapout pesked (marteze eo se zo bet kavet nevez zo en Enez-Sun, en stumm ur voger hir a-walc’h; an arkeologourien a lâro dimp). Kavout a reer ar memes ger hag en kembraeg hag en kerneveureg gant ar memes talvoudegezh, ha *cora* en heniwerzhoneg. Ur ger all zo stag outañ hag eo ar ger *gwaremm*. Souezhus a vo lâret gant lod, met n’eo ket, rak m’eo graet ar *gored* evit stankañ ar pesked, ar *waremm* zo graet evit o miret. Un niver kaer a stêrioù zo anvet *Gwaremm* (pe *Garenn* a-wezhioù). Daou c’her a-bouez dre ma tiskouezont penaos an dud a vere o feskerezh war an amzer. Un ekosistem all, a-gozh...

Hag ar ger *koroll* “dañs ha dañsal” hag a c’hallfe, evel ma skrive Leon Fleuriot, dindan levezon ar galleg kozh *carole*, bezañ unan savet war ar wrizienn kar **kor* “kelc’h; kromm”. Hag ar ger brudet *trihori* “un doare dañs” eta ? Bezañ e c’hallfemp gwelet *tre-* (= rakger kreskiñ, kreñvaat) kentoc’h evit *tri + kor + -i* (= dibenn o verkañ an ober).

A-hend-all, soñjit en *digeriñ* diwar *digoriñ*, pe *egorant* “bras divent” (ar ger *egor* “spas” a vez implijet kalz herie), *korwent* “avel dourmant” (*corwynt* en kembraeg).

kor. Unan all zo c’hoazh, met n’eo ket sur e ve kavet en hon anvioù-lec’hioù. Unan o talvezout kement ha “lakaat”. Ar verb *daskoriñ*, pe c’hoazh *dakoriñ* ha *dakor* Gwenediz, “rentañ”, eo ar skouer anavezetañ.

Tri ger *kor* eta, hep ankouaat ur pevare hini : *kor* “keur”. Met hennezh a deu eus ur yezh all, al latin *chorus*. Kembreiz hag Iwerzhoniz a oar kenkoulz ha ni.

Herve Bihan

Levrlennadur

Émile Ernault, *L’épenthèse des liquides*, Saint-Brieuc, René Prud’homme, Libraire-Editeur 1901.

Bernard Tanguy, *Grand dictionnaire historique des saints et saintes de Bretagne*, Skol Vreizh, 2024.

Ifor Williams, *Enwau Lleoedd*, Lerpwl, 1945.